

Omvärldsanalys 2

November 2010

1. Inledning

Följande omvärldsrapport tar sin utgångspunkt i de händelser i omvärlden som kan tänkas påverka Kronofogden under det kommande verksamhetsåret. Uppdraget har varit att observera eventuella förändringar sedan rapporten i april. När det gäller bedömningen av vilka konsekvenser händelserna får för Kronofogden är dessa inte alldeles enkla att beskriva. Myndighetens bevakningsområde täcker tämligen komplexa skeenden i omvärlden, om vilka det i sig finns många delade meningar.

I rapporten ligger därför fokus på att översiktligt följa utvecklingen beträffande företagens och hushållens ekonomiska villkor. Denna del känns igen från tidigare rapporter. Vad utgången av riksdagsvalet kommer att innebära för den ekonomiska utvecklingen analyseras också. Nytt för denna gång är ett avsnitt om gäldenärerna i samhället, i vilket vi försöker fördjupa kunskapen om vilka faktorer som påverkar gäldenärsutvecklingen i landet. Det finns en mängd intressanta kommundata från Sveriges kommuner och landsting, som kan ge ett värdefullt bidrag till kunskapen om myndighetens egen gäldenärsstatistik. Arbetet har nyligen initierats och är tänkt att pågå löpande som ett led i myndighetens strukturella omvärldsbevakning. Rapporten avslutas med en kort sammanfattning av de olika processernas prognoser över ärendeinflödet år 2011.

Underlaget till analysen kommer bl.a. från händelser som rapporterats in till myndighetens omvärldsportal, Perspective. Därutöver har analysgruppen hämtat information i olika officiella statistikällor, myndighetsrapporter samt Kronofogdens egen verksamhetsstatistik. Prognoserna över det förväntade ärendeinflödet år 2011 har lämnats av respektive processkansli.

I skrivande stund har regeringen lagt fram sin budgetproposition för år 2011. Vad den i detalj innebär för de områden och grupper vi bevakat har vi valt att inte fördjupa oss i. Det som framkommit hittills ligger i linje med de utfästelser som regeringen gjort under sin tidigare mandatperiod.

Analysgruppen som tagit fram rapporten består av Ante Krizmanic, verkställighetsprocessen; Axel Eklund, förebyggandeprocessen; Bertil Pettersson, verkställighetsprocessen; Karin Torstensdotter Israelsson, tillsynsprocessen samt Robert Olsson (sammankallande), förebyggandeprocessen. Därutöver har förtjänstfulla bidrag lämnats av Thomas Pålsson, förebyggandeprocessen och Lena M Jonsson, tillsynsprocessen.

Det är vår förhoppning att denna rapport är ett viktigt tillskott till myndighetens strategiska överväganden och till processernas prognosverksamhet.

1 november 2010

Michael Necke

2. Konjunktur och politisk inriktning

2.1 Konjunkturläget

I en nyligen publicerad rapport konstaterar Konjunkturinstitutet (KI) att svensk BNP återhämtat sig snabbt efter djupdykningen i samband med finanskrisen.¹ Vändningen i ekonomin beror framförallt på att ekonomisk politik i såväl Sverige som omvärlden varit expansiv. Med en ökad efterfrågan från omvärlden har svensk export återhämtat sig snabbt under år 2010. Utvecklingen har varit särskilt stark de två första kvartalen under året. Återhämtningen förväntas nu gå in i en lugnare fas i såväl Sverige som OECD-länderna i övrigt. Samtidigt förväntas att finanspolitiken i flera länder kommer att stramas åt, vilket hämmar konsumtionen under år 2011. Även i USA bromsar återhämtningen in, bl.a. beroende av åtstramning av finanspolitiken. I Sverige förväntas dock att såväl penning- som finanspolitiken kommer vara fortsatt expansiv även under nästa år.² Svenskt näringsliv, vars bedömningar överensstämmer med Konjunkturinstitutets, framhåller också att många länder i Europa under kommande år måste komma till rätta med sina stora statskulder och budgetunderskott. Situationen i länder som Storbritannien, Spanien, Grekland och Irland är fortsatt instabil. För att länder ska få stöd från t.ex. Internationella valutafonden och Europeiska centralbanken ställs hårda krav på budgetdisciplin och interna reformer.

Arbetslösheten i Sverige förväntas vara fortsatt hög år 2011. Reporäntan förväntas stiga från nuvarande 0,75 procent till 1,75 procent under år 2011. Svensk BNP har dock återhämtat sig snabbt efter finanskrisen, men beräknas sjunka under nästa år. Inflationen, som i augusti var 0,9 procent, uppskattas till 1,6 procent under år 2011.

Liksom i den föregående omvärldsrapporten från april år 2010, kan konstateras att Sverige fortfarande inte är i konjunkturrell balans, dvs. har hög sysselsättning och fullt utnyttjad produktionsförmåga. Den ekonomiska utvecklingen och återhämtningen kommer att gå något långsammare under år 2011 än i år till följd av en svagare efterfrågan i västvärlden. Hushållens konsumtion som bör öka något under kommande år tillsammans med företagens investeringar är det som driver tillväxten i Sverige.

2.2 Valutgången och dess följder

I detta sammanhang är det på sin plats att kort sammanfatta vad utgången av årets val kommer att innebära för den ekonomiska utvecklingen i landet. Att Alliansen fått förnyat förtroende av väljarkåren innebär generellt att den politiska inriktningen i stort kommer att vara densamma som de föregående fyra åren. Fokus kommer fortsättningsvis att ligga på arbetslinjen, med sänkta ersättningar i arbetslöshets- och sjukförsäkringen. Det parlamentariska läge som nu uppstått skapar dock mer osäkerhet eftersom regeringen inte längre har egen majoritet. Som minoritetsregering anses dock Alliansen ha goda förutsättningar att kunna fortsätta att bedriva sin politik. I enskilda frågor kan dock regeringen möta motgångar, beroende på hur omröstningarna utfaller.

Ekonomistyrningsverket (ESV) ser ljus på svensk ekonomi. Statsbudgeten når balans redan nästa år och på sikt ökar överskotten kraftigt. Eftersom överskotten ligger längre fram i tiden anser man det klokt att vänta med beslut som rör omfattande reformer.³ Så har också regeringen gjort i sin budget för 2011.

Alliansens enskilt största utgiftspost i kommande budget kommer att avse sänkt skatt på pensionsinkomster. Utöver de 7,5 miljarder som aviserades i vårpropositionen har Alliansen lovat

¹ Konjunkturinstitutet. Rapport: *Konjunkturläget September 2010*

² Svenskt näringsliv, Rapport: *Efterskalv – Det ekonomiska läget, augusti 2010*

³ Ekonomistyrningsverket. *ESV 2010:27 Prognos. Statsbudgeten och de offentliga finanserna Augusti 2010*

ytterligare 2,5 miljarder.⁴ Det innebär i praktiken att den som endast erhåller garantipension kommer få skatten sänkt med ungefär 590 kr i månaden. Om dessa skattesänkningar kommer generera färre äldre gäldenärer återstår att se. Det man kan konstatera är att antalet pensionärer kommer öka markant i antal de närmaste åren.⁵

Vidare kommer skattereduktionen för både Rut- och Rotavdrag finnas kvar i nuvarande form. Det anses generellt inom byggbranschen att Alliansens valseger kommer att leda till en positiv utveckling och kontinuitet. Den finansiella politiken har skapat en tillväxt där storstadssatsningen bedöms kunna fortsätta.

Alliansens fortsatta styre i regeringen kan tolkas som att kontinuiteten vidhålls. Inga större förändringar antyds från föregående mandatperiod. Det innebär att fokus men även förutsättningen att driva Alliansens politik går ut på att man uppnår en väldigt hög sysselsättningsgrad. Prioriteringen att sänka skatten för pensionärer samt på längre sikt även för löntagare bygger på en måttfull målsättning vad gäller sjukförsäkringar och låg arbetslöshet. Alliansens politik under föregående mandatperiod har lett till att utgifterna inom arbetsmarknadsområdet är mindre konjunktorkänsliga på grund av strukturella förändringar.⁶

Man har inte utlovat några förändringar i a-kassan under den kommande mandatperioden. De stramare reglerna inom sjukförsäkringsområdet har lett till att färre personer erhåller sjukpenning och sjukersättning. Det återstår att se om det får någon betydelse för Kronofogdens verksamhet, beroende på om de utförsäkrade personerna kommer att omfattas av någon arbetsmarknadspolitisk åtgärd eller inte.

Det växande förtroendet för den ekonomiska politiken har givit Riksbanken handlingsfrihet med resultatet att man kunnat behålla en låg reporänta. Effekterna av det torde på kort sikt leda till en återhållsam ränteutveckling för bostadslån, vilket för de flesta människor är den enskilt största utgiftsposten. Drar man paralleller till Kronofogden torde detta ha en gynnsam inverkan på antalet exekutiva fastighetsförsäljningar.

⁴ E24. Webb. "Alliansregeringens budget ger mest åt pensionärerna", 2010-09-20.

⁵ SCB. *Välfärd 2005* nr 2

⁶ Ekonomistyrningsverket. *ESV 2010:27 Prognos. Statsbudgeten och de offentliga finanserna Augusti 2010*

3. Företagens och hushållens ekonomiska villkor

3.1 Företagens ekonomi

Enligt statistik från Bolagsverket ökar antalet företag i Sverige.⁷ Antalet konkurser har också minskat under innevarande år. Sammantaget ser läget förhållandevis ljus ut. Den ekonomiska utvecklingen i omvärlden och att den eventuellt kan leda till en ny konjunkturedgång är dock oro moment hos företagen.⁸

3.1.1 Företagens investeringar och finansiering

Under andra kvartalet 2010 ökade företagens investeringar, om än svagt, för första gången sedan andra kvartalet år 2008. Trävaruindustrin, stål- och metallindustrin och transportmedelsindustrin är de som står för de största ökningarna. KI bedömer att industrin kommer att öka sin produktion under 2011 och då använda en allt större del av sin maskin- och arbetskapacitet. Under det kommande året kommer därför företagen att behöva investera för att kunna öka kapaciteten ytterligare. Tjänsteproducerande företag bedöms ha ett stort behov av att investera när efterfrågan på deras tjänster ökar under kommande år. Byggssektorn bedöms fortsatt vara stark, bl.a. på grund av bibehållet Rotavdrag. Tillväxttakten för nybyggnationer kommer att bidra till att bostadsinvesteringarna växer med cirka tio procent. De offentliga investeringarna kommer sammanlagt att minska, trots att de kommunala investeringarna förväntas öka under nästa år.⁹

Ekonomichefer på svenska företag är optimistiska och tror på ljusare tider. Och för i synnerhet de större företagen är det allt lättare att få bankfinansiering.¹⁰ Tillgången till extern finansiering har ökat under året och en majoritet av företagen uppger att förhållandena på finansmarknaden är ”normala” för deras företag.¹¹ Upplåning av företag genom att ge ut företagsobligationer har minskat under året. Även finansiella instituts utlåning till företag har minskat under året jämfört med år 2009.¹² Organisationen Företagarna har dock inte fått signaler från sina medlemmar att de skulle ha svårigheter att få låna de medel företagen anser sig behöva.

3.1.2 Konkurser och företagsrekonstruktioner

Antalet inträffade företagskonkurser har minskat totalt sett under hela 2010. I september i år ökade dock konkurserna med 15 procent jämfört med samma månad föregående år. Ökningen under september sker från ett lågt antal konkurser och det går inte att dra några slutsatser om varför denna ökning skett.¹³ De tre länen med storstäderna Stockholm, Göteborg och Malmö är de som haft ökningen under månaden. Bedömningen inom Kronofogden är dock att cirka 7 600 konkurser hos juridiska och fysiska personer kommer att inträffa under 2010. Det innebär en minskning med cirka 3 procent jämfört med år 2009. Det är framförallt parti- och detaljhandeln samt privata tjänsteföretag som hittills bidragit till minskningen. Hotell- och restaurangbranschen har däremot fortfarande ett utsatt läge.

Systemet med att företag kan ansöka om anstånd med betalning av skatter och arbetsgivaravgifter under två månader gäller fortsatt fram till den 17 januari år 2011 då samtliga anståndsbelopp ska vara betalda till Skatteverket. Av de knappa 7 000 företag som beviljats anstånd har 624 stycken försatts i konkurs och 135 stycken är föremål för konkursansökan.

⁷ Bolagsverket. Webb. Statistikdatabasen

⁸ Privata Affärer, ”God fart bland företagen, hög vaksamhet” 2010-10-08.

⁹ Konjunkturinstitutet, Rapport: *Konjunkturläget september 2010*

¹⁰ IDG. Webb. Nu tror de svenska CFO:erna på ljusare tider 2010-10-04,

¹¹ Privata Affärer. a.a.

¹² SCB, Pressmeddelande, 23 och 27 september 2010.

¹³ UC, Pressmeddelande, 2010-10-06.

De företag som försatts i konkurs har totalt beviljats anstånd med 273 miljoner kr. En stor del av detta belopp har betalats. De återstående fordringar som nu bevakas i konkurserna uppgår till cirka 8 miljoner kr. De företag som nu är föremål för konkursansökan har totalt fått anstånd med 53 miljoner kr, varav en del betalats. Skatteverkets återstående fordringar på dessa är 27 miljoner.¹⁴

Antalet inledda företagsrekonstruktioner under de första nio månaderna 2010 uppgår till 125 stycken. De flesta är ännu pågående varför det inte går att göra någon bedömning om andelen som lyckas ökar, minskar eller ligger kvar på samma nivå som tidigare år. Cirka hälften av de rekonstruktioner som inleddes under 2009 betraktas som lyckade.¹⁵ Vad Jan Ertsborns utredning kring lagarna om konkurs och företagsrekonstruktion landar i återstår att se. Utredningen lämnade sitt slutbetänkande i januari i år. Förslaget har ännu inte gått ut på remiss varför de förslag som lämnats inte kan väntas komma att genomföras under kommande år.

3.1.3 Konsekvenser

Flera – möjligen många – av de indikatorer som används för att bedöma företags inställning till kommande års ekonomiska verksamhet tyder på att företagare och inköpschefer är optimistiska. De bedömer att efterfrågan på varor och tjänster kommer att öka och att de kommer att behöva anställa ny personal och investera. En del av den produktionsökning som skett har medfört ökade lager hos det producerande företaget. Det kan vara så att en del företag genom minskade kostnader och lägre aktivitet faktiskt genomlevt konjunkturnedgången, men nu alltså börjar bli mer och mer beroende av att konjunkturen verkligen tar fart så att möjligheterna till att sälja av sina lager ökar.

Samtidigt tyder de siffror och statistik som presenterats att efterfrågan på nya investeringar och anställningar ännu inte riktigt tagit fart. Om verksamheter behöver fortsätta på en mycket låg nivå kan det medföra att fler får allt svårare att överleva och får betalningssvårigheter eller får gå i konkurs. Att konkurserna faktiskt ökade i september jämfört med samma månad förra året kan ses som en liten alarmklocka, men den starka konjunkturstatistiken talar för att antalet konkurser kommer att minska, eller i varje fall inte att öka. De tidigare bedömda riskerna med att anståndet med att betala skatter och arbetsgivaravgifter skulle medföra en konkurspuckel, förefaller inte besannas.

Att företagen börjar få bättre förutsättningar att klara sig visade sig bl.a. i statistiken över antalet inkomna betalningsförelägganden, som myndigheten presenterade i augusti i år. Statistiken för första halvåret år 2010 påvisade en minskning med 13 procent för juridiska personer jämfört med samma period förra året. Den totala mängden ärenden hade däremot ökat för privatpersoner med 2 procent.

¹⁴ Statistik från Skatteverket i Karlstad, oktober 2010.

¹⁵ Dagens Industri, 2010-09-29, debattartikel av Ackordcentralens koncernchef Mikael Kubu.

3.2 Hushållens ekonomi

För flertalet hushåll i Sverige kommer det närmaste året inte att innebära några större förändringar i ekonomiskt avseende jämfört med tidigare år. Avgörande faktorer att ta hänsyn till är räntan, inflationen, sysselsättningen och arbetslösheten. Det råder dock ingen pessimism över läget, tvärtom. Hushållen tror på en positiv utveckling, inte bara för egen del utan också för landet.¹⁶

3.2.1 Hushållens tillgångar och skulder

Hushållens inkomster förväntas öka marginellt under kommande år. Blygsamma löneökningar väntar de flesta löntagare.¹⁷ Nästa år kommer dessutom inte att innebära några skattesänkningar för löntagare.¹⁸ Hushållens nettoförmögenhet uppgick andra kvartalet i år till 7 056 miljarder kronor vilket är den högsta nominella nivån någonsin.¹⁹ Räntorna på bankernas sparkonton är låga och ger egentligen inga incitament till sparande, men hushållens sparande håller fortsatt i sig. Samtidigt ökade hushållens skulder och den totala skuldbördan uppgick den sista juni till 2 635 miljarder kronor.²⁰ I förhållande till tillgångarna fortsätter hushållens skulder att öka och det är bolånen som utgör den största delen av hushållens skuldbörda. Till detta kommer en fortsatt ökad privatkonsumtion på kredit.

En majoritet av hushållen har rörliga lån, men andelen hushåll som valt att binda sina bolån har stadigt ökat under året. I augusti valde var tredje hushåll att binda sina bolån.²¹ Det är en logisk konsekvens av att räntorna väntas stiga ytterligare. Hur Riksbankens väntade räntehöjningar och det nyligen genomförda bolånetaket på 85 procents belåningsgrad påverkar utvecklingen är oklart, men mycket tyder på att bankernas blacolån kommer att ersätta topplånet. Sannolikt kommer bolånetaket därmed endast att ha marginell effekt på bostadspriserna. Bostadsmarknaden bedöms vara fortsatt stabil och fastighetspriserna ökar på sina håll i landet.²²

Förutom skulder för olika krediter är skuldsättning för mobiltelefonitjänster, el- och vattenavgifter och trafikförsäkring mycket vanligt förekommande - vilket märks inte minst i statistiken över antalet inkomna ansökningar om betalningsföreläggande. Dessa skuldtyper har under flera år tillhört de allra vanligaste skulderna och det finns idag inga tecken på att de skulle minska framöver.

På kreditområdet har några intressanta företeelser observerats. Inflödet av obetalda sms-lån till Kronofogden har för första gången minskat sedan år 2006. En ny form av krediter har dock dykt upp på marknaden, en form där kunden låter företag betala de egna räkningarna (exempelvis upp till 5 000 kronor) och sedan, efter tre till sex veckor, betalar tillbaka beloppet samt tillkommande avgifter. Företeelsen är fortfarande ganska ny och inte så vitt spridd. Vilket genomslag som kreditformen får bland hushållen återstår att se.

3.2.2 Arbetsmarknad och sysselsättning

När det gäller sysselsättningen gör KI bedömningen att den kommer att stiga med cirka 140 000 personer de kommande åren.²³ Även ESV förutspår att sysselsättningsgraden kommer att öka. Men eftersom fler arbetssökande successivt kommer ut på arbetsmarknaden förväntas arbetslösheten förbli hög. Enligt Arbetsförmedlingens prognoser blir arbetslösheten 9,3 procent i år och

¹⁶ Konjunkturinstitutet, *Konjunkturbarometern Företag och hushåll*, September 2010.

¹⁷ Sveriges Radio, *Ekot*. "Historiskt låga löneökningar". 2010-10-04.

¹⁸ Regeringen. *Budgetpropositionen för 2011*

¹⁹ SEB, *Sparbarometern QII 2010*.

²⁰ SCB, *Sparbarometern*, 2010-08-27.

²¹ SvD Näringsliv, *Svensken binder som före finanskris*, 2010-09-27.

²² Mäklarstatistik. Webb. *Stabil bostadsmarknad trots val, bolånetak och räntehöjningar*. 2009-09-15.

²³ Konjunkturinstitutet, *Konjunkturläget September 2010*.

9,0 procent nästa år.²⁴ Även ungdomsarbetslösheten är fortfarande hög. Många unga vuxna har i dag svårt att över huvud taget få in en fot på arbetsmarknaden. Den stora mängden arbetslösa unga vuxna kommer att ställa höga krav på politikerna att göra anpassningar av arbetsmarknadspolitikerna så att fler kommer i arbete.

Beträffande a-kassan beräknas idag 1,5 miljoner människor, eller en av tre, stå utanför arbetslöshetsförsäkringen. Och det är inte bara de äldre som lämnat a-kassan, även många av de yngsta väljer att avstå liksom de med inkomster som understiger 20 000 kronor per månad.²⁵ Hur regeringen, som tidigare resonerat kring obligatorisk anslutning till arbetslöshetskassorna, kommer att angripa frågan den närmsta tiden framöver är oklart. Sannolikt aktualiseras frågan på nytt. Om det finns ett blocköverskridande stöd för ett sådant förslag återstår att se.

3.2.3 Konsekvenser

Hushållen har generellt sett en positiv syn på den ekonomiska utvecklingen. Det finns en tro på att marknaderna är på väg att återhämta sig. Den utveckling vi ser idag med hög skuldsättningsgrad hos hushållen, fortsatt hög arbetslöshet, lättillgängliga krediter och en stigande ränta är dock alltjämt bekymmersam. Dessa omständigheter kan, enskilt eller i kombination med varandra, påverka hushållens ekonomi negativt, framför allt hushåll med små marginaler. Kronofogden bör fortsätta bevaka denna utveckling.

Eftersom allt fler binder sina bolån är det ett tecken på att den enskilde låntagaren väljer det säkra före det osäkra. Räntor med längre bindningstid är fortfarande förhållandevis låga jämfört med hur det såg ut för två år sedan. Några tecken på att flertalet hushåll skulle få det svårt att klara sina räntekostnader framöver finns egentligen inte. Däremot är drivkraften att äga sin bostad fortsatt stark, vilket kan medföra att hushållen ibland gör val som, tillsammans med andra omständigheter, kan få negativa konsekvenser. Som vi tidigare påpekat kan det nya bolånetaket kringgås genom att topplånen tas som dyra blancolån istället. Räntekostnaderna för hushåll med dessa lån kommer därmed att öka. De som är helt nya på bomarknaden är särskilt i farozonen. Unga vuxna har framhållits som en riskgrupp i detta sammanhang.

Bland de riskgrupper vi identifierat finns idag hushåll med stora bostadslån, långtidsarbetslösa samt unga vuxna. För unga vuxna är situationen fortsatt densamma som tidigare. Svårigheten att komma in på arbetsmarknaden leder till svårigheter att etablera sig i samhället, dvs. kunna försörja sig själva och ha en egen bostad. I den förra rapporten lyfte vi också fram att ensamstående mödrar samt nyanlända invandrare från utomeuropeiska länder bedömdes vara speciellt konjunkturkänsliga. Denna bedömning kvarstår då vi inte ser några tecken på att deras situation kommer att förbättras.

Det är svårt att kalkylera om den ökade graden av sysselsättning enskilt kommer att påverka gäldenärsutvecklingen. Sammantaget ska det dock mycket till för att Kronofogden ska emotse en fortsatt ökad tillströmning av nya gäldenärer eller svaranden i den summariska processen. Den generella trenden är snarare att antalet skuldsatta (gäldenärer/svaranden) skaffar sig fler skulder/ärenden än att antalet skuldsatta i sig ökar. En titt på förhållandet mellan antalet svaranden och antalet inkomna betalningsförelägganden (åren 2005-2009) visar, att antalet svaranden legat på ungefär samma nivå medan antalet ärenden ökat betydligt mer.

²⁴ Arbetsförmedlingen, *Prognos för 2010 och 2011*.

²⁵ Anders Kjellberg. Rapport: *Vilka "hoppade av" a-kassan eller avstod från att gå med? En studie av a-kassornas medlemsras*. Lunds universitet, 2010.

4. Galdenärerna i samhället

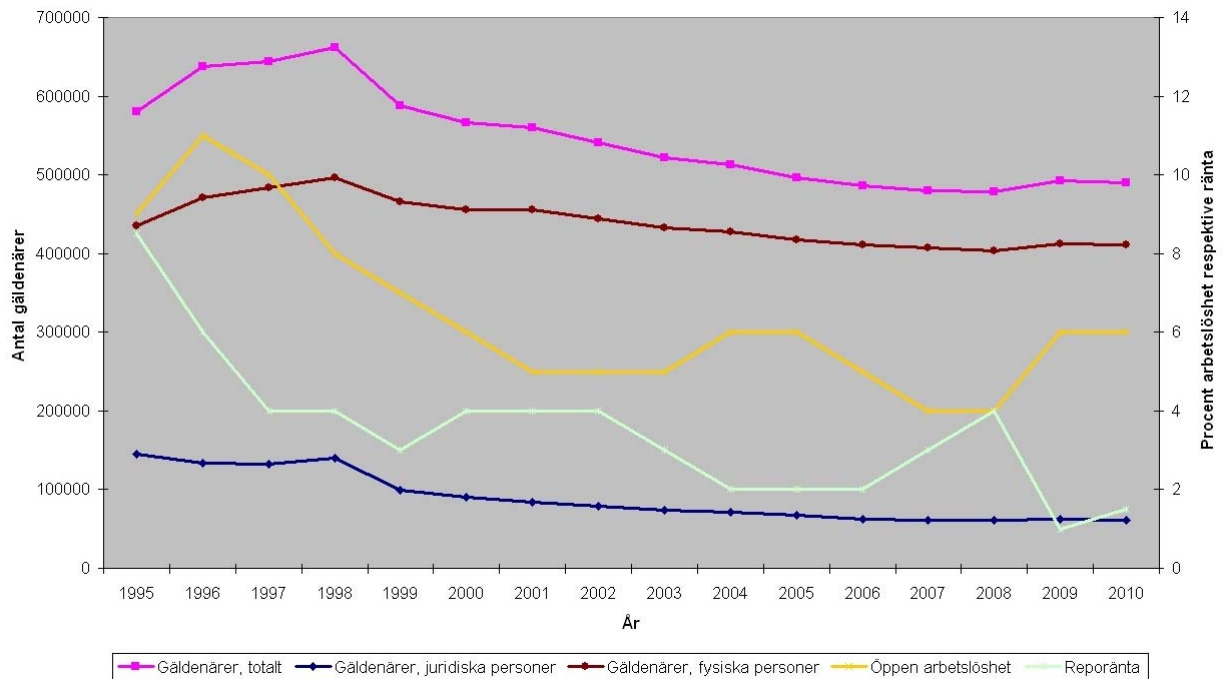
I detta avsnitt presenteras resultatet av ett nyinitierat arbete som är tänkt att fortsätta. Syftet med arbetet är att försöka klargöra vilka samband som finns mellan olika samhällsfaktorer, som exempelvis arbetslöshet, låg sysselsättningsgrad, ekonomiskt bistånd och andelen galdenärer. Som grund för analysen ligger en tämligen omfattande statistik som i huvudsak hämtats från Sveriges kommuner och landsting (SKL). Statistiken ger sammantaget en god inblick i läget för rikets 290 kommuner.²⁶

4.1 Galdenärsutvecklingen – styrs den av konjunkturläget?

En återkommande fråga från bl.a. journalister är vilka faktorer som påverkar galdenärsutvecklingen hos Kronofogden. På det privatekonomiska planet är riskerna att bli galdenär kopplade till den enskildes sätt att hantera pengar, ofta i kombination med olika oförutsedda händelser i livet som påverkar ekonomin negativt, exempelvis långvarig sjukdom och skilsmässa. På det makroekonomiska planet är faktorerna något svårare att ringa in. En långvarig recession, mycket höga räntor, hög inflation är bidragande orsaker till att både företag och privatpersoner i förlängningen riskerar att få akuta likviditetsproblem.

Kopplingen mellan galdenärsutvecklingen och konjunkturläget är intressant i detta sammanhang. Vid lågkonjunktur, eller som en senare effekt av densamma, har Kronofogden många restförda galdenärer och tvärtom när tiderna är mer ekonomiskt gynnsamma. Som grundhypotes är denna utsaga korrekt. Men en återblick på de gångna tolv åren visar att detta axiom inte alltid är entydigt. I diagram 1 syns utvecklingen mellan galdenärerna visavi arbetslöshet och reporänta.

Diagram 1. Galdenärsutvecklingen i förhållande till arbetslöshet och reporänta. Period: 1995 – 2010.

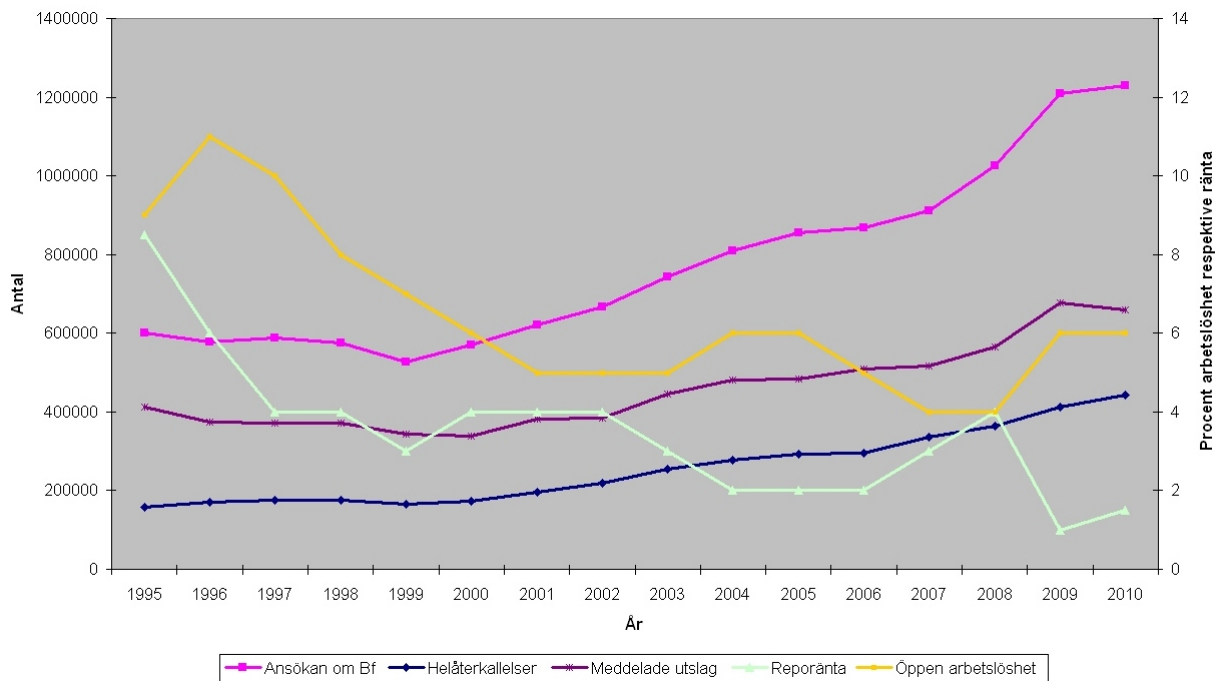
²⁶ Underlaget till detta avsnitt är hämtat från offentlig statistik hos Bolagsverket, Försäkringskassan, Arbetsmiljöverket och Statistiska centralbyrån. Extern data rörande kommunerna kommer också från Sveriges Kommuner och Landsting: publikationen *Dagens Samhälle* samt från rapportserien *Öppna jämförelser*.

I början 1990-talet var antalet gäldenärer högre än idag och steg sedan för att nå en topp år 1998 med 670 000 gäldenärer, varav 140 000 juridiska personer. Konsekvenserna av den mycket djupa lågkonjunkturen och fastighetskrisen i början av 1990-talet satte tydliga avtryck i antalet nya gäldenärer. Effekterna av krisåren avspeglade sig flera år efteråt. Efter toppnoteringen år 1998 har antalet gäldenärer stadigt sjunkit för att plana ut de senaste åren. Detta gäller såväl fysiska som juridiska personer.

Efter toppen år 1998 kan vi i historiken inte se någon tydlig påverkan av gäldenärsantalet som en konsekvens av efterföljande konjunkturedgångar. IT-bubblan år 2001 eller den konjunkturberoende arbetslösheten åren därefter fram till år 2005 gjorde inte samma avtryck i gäldenärsbalanserna. 1980-talet kännetecknades av hög inflation, höga räntor och lågt privat sparande, faktorer som alla förvärrade konsekvenserna av krisen under det påföljande decenniet. Dessutom satte regeringen år 1992 in mycket kraftiga åtgärder för att stävja krisen. Konsekvenserna av den senaste finansbubblan har visserligen gjort att antalet gäldenärer ökat något, men inte alls i den utsträckning - eller på samma sätt - som befarades. Lägre räntenivåer, låg inflation och ett högre privat sparande har bidragit till att mildra fallet. När vi sedan jämför gäldenärsstatistiken från ett år till ett annat, måste vi beakta det faktum att befolkningen ökat med drygt 500 000 personer de senaste tolv åren. Detta gör att 1990-talsciffrorna ter sig mer bekymmersamma än dagens trots allt höga gäldenärsantal.

Detta sagt med tanke på att förhållandet mellan lågkonjunktur och antalet gäldenärer är beroende av flera faktorer än en strikt konjunkturutveckling. I och för sig är gäldenärsbalansen en nettoredovisning som inte säger något om strömmarna in respektive ut, men allt tyder på att det är komplexa samband som styr om och när den enskilde individen riskerar att drabbas av överskuldssättning. Däremot råder ingen tvekan om att det finns tydliga samband mellan risken för överskuldssättning och ett långvarigt och mera strukturbetingat utanförskap från arbetsmarknaden.

Diagram 2. Utveckling över antal betalningsförelägganden i förhållande till arbetslöshet och ränta. Period 1995-2010.

Hur antalet inkomna ärenden förhåller sig till svängningarna i konjunkturen framgår till viss del i diagram 2. Antalet inkomna betalningsförelägganden visavi arbetslöshet och reporänta kan illustrera

ra detta. I diagrammet finns en något tydligare samstämmighet med arbetslöshetens utveckling, även om den avviker vid tidpunkter då den rimligen borde ha följts åt. År 2005 tar antalet ärenden och arbetslöshetsstatistiken två skilda vägar, och inte förrän tre år senare följer kurvorna varandra igen, för att därefter divergera. I jämförelse med reporäntan är avvikelserna större.

Slutligen kan noteras att medan antalet ansökningar om betalningsföreläggande ökat med 41 procent mellan åren 2005 och 2009, så har antalet svarande som fått föreläggande under samma period ökat med 20 procent (370 614 st. för år 2009) och antalet svarande vilka fått utslag har ökat med 11 procent (213 739 st. för år 2009).

4.2 Gälldenärernas demografi - utgångspunkter

Andelen gälldenärer per 1000 invånare har länge gått att beskriva utifrån enkla data, både i riket och på kommunnivå. Vad detta ger i form av information är endast var gälldenärerna finns geografiskt och vilka delar av landet som har en hög respektive låg andel gälldenärer i förhållande till befolkningen. Historiskt sett har län som Värmland och Skåne legat högt medan exempelvis vissa norrlandslän uppvisat låga andelar i statistiken. Det som hittills saknats i analysen är förklaringen till varför det ser ut som det gör. Ett sätt att försöka se samband har varit att jämföra Kronofogdens gälldenärsstatistik med tillgänglig statistik över andelen arbetslösa på olika nivåer. På så vis har vi kunnat nyansera bilden ytterligare och försökt se om andelen arbetslösa korrelerar med andelen gälldenärer. Det är dock viktigt att ingångsvärdena selekteras rätt. Ska antalet gälldenärer jämföras med alla invånarna i en kommun oavsett ålder, och är tillgänglig statistik över antalet s.k. öppet arbetslösa bäst att jämföra med? Som vi ser det behöver myndighetens gälldenärsstatistik selekteras snävare.

I Kronofogdens utmätnings- och indrivningsdatabas fanns i mitten av september år 2010 cirka 493 000 gälldenärer i balans: 63 000 juridiska personer och 430 000 fysiska personer. Av dessa har 39 000 fysiska personer och 6 000 juridiska personer hemvist utanför Sverige. Ytterligare ett antal tusen gälldenärer saknar svensk postadress vilket innebär att totalt kan 370 000 fysiska personer och 55 000 företag hänföras till någon av Sveriges 290 kommuner. Det är denna nettostatistik som utgör underlag till undersökningen.

4.2.1 Geografisk variation

Andelen gälldenärer bland befolkningen varierar stort geografiskt. Tittar man på den vuxna befolkningen i arbetsför ålder (18-65 år), varierar andelen restförda personer mellan 1,7 procent (Danderyds kommun) och 11,5 procent (Ljusnarsbergs kommun). Vi har försökt att kartlägga orsakerna till denna variation. Med stöd av vårt nya uppföljningsverktyg Winit kan vi göra statistikuttag kommunvis och därigenom enklare jämföra med tillgängliga samhällsdata.

Det finns en stor mängd samhällsdata att tillgå på kommunnivå. Det är dock svårt att på förhand veta vilka områden omvärldsbevakningen ska inriktas på för att hitta förklaringar till variationen i gälldenärsandelar. Naturligast och mest logiskt verkar vara att söka samband med data rörande arbetslöshet, disponibel inkomst, ohälsotal och liknande. Tidigare erfarenheter, från bl.a. regionala omvärldsbevakningar, visar dock att det kan finnas samband av mera udda slag. T.ex. sammanföll för ett antal år sedan de kommuner i Skåne med högst andel gälldenärer exakt med de kommuner som enligt en tidningsnotis hade största andelen blivande mödrar som rökte under graviditeten. Det finns också observationer som visar att områden med stor andel kärnfamiljer har en låg andel gälldenärer. Kärnfamiljerna å sin sida finns dels i storstädernas villaförorter, dels i Smålands och Västerbottens bibelbälten.

Vi kan åtminstone klart konstatera att det finns variationer i olika samhällsfaktorer som tydligt samvarierar med storleken på gälldenärsandelarna. I ett försök att sortera ut vilka av alla tillgängli-

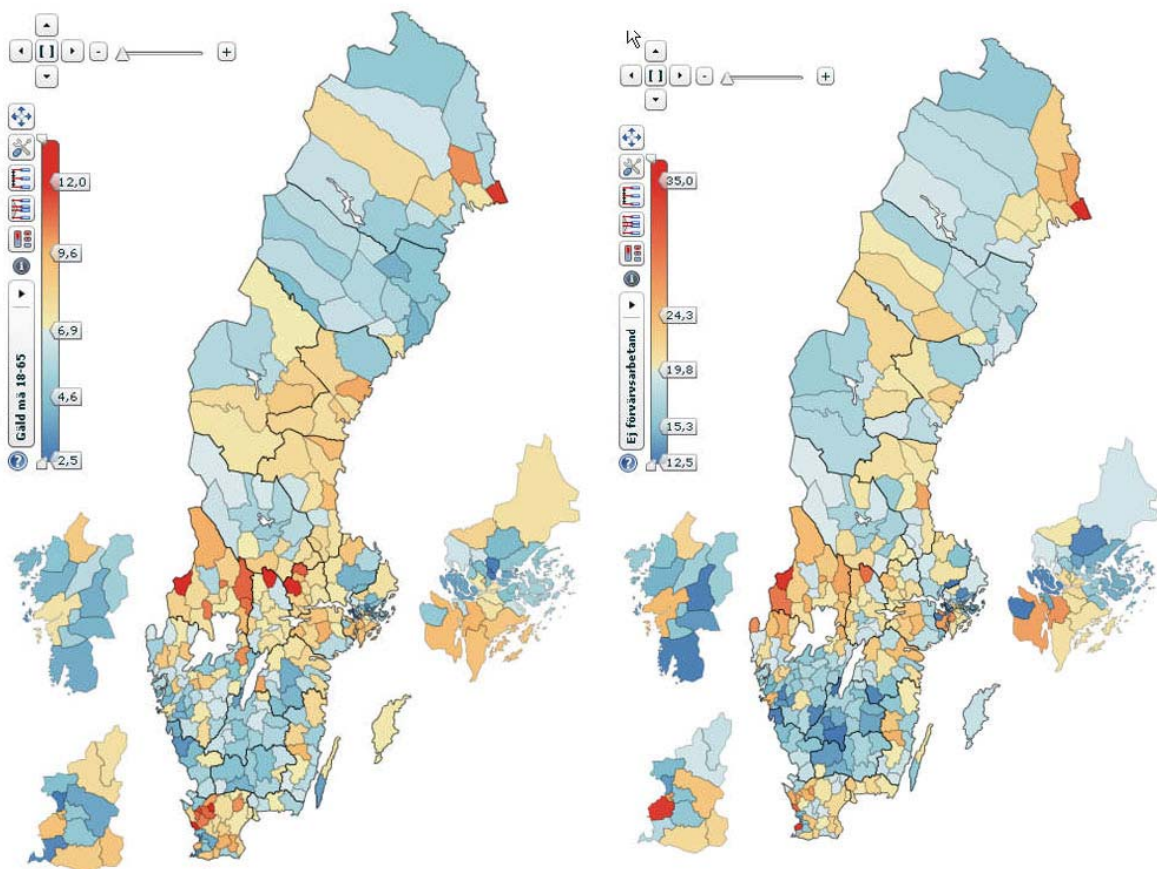
ga samhällsfaktorer som bör bli föremål för myndighetens fortsatta omvärldsbevakning, har en utredning omfattande 51 olika samhällsfaktorer med 181 olika variabler granskats kommunvis och jämförts med gäldenärsandelarna.

4.3 Tydliga samband

Kommunförbundet har delat in landets kommuner i nio olika kommunkategorier (storstad, större städer, förortskommuner, pendlingskommuner, glesbygdskommuner, varuproducerande kommuner, övriga kommuner med över 25 000, mellan 12,500 och 25 000 respektive under 12,500 invånare). När en uppdelning av kommunerna görs på detta sätt kan vi konstatera att det finns tre till sex faktorer med upp till tio variabler per kommunkategori som samvarierar (korrelerar) med gäldenärsandelen per kommun till mer än 70 procent. För flertalet variabler uppgår korrelationen till 80-99 procent. Endast beträffande kommunkategorin ”glesbygdskommuner” (omfattande totalt 39 kommuner med 0,3 milj. inv.) saknas påvisbara korrelationssamband. Vad gäller de tre storstäderna är korrelationen i många fall hög, men det säger ändå inte så mycket eftersom data är få och städerna rymmer stora inre olikheter.

Utan uppdelningen av kommunerna i kommunkategorier finns den största korrelationen (samvariansen) mellan gäldenärsandelarna och granskade samhällsfaktorer för andelen *ej förvärsarbetande* bland befolkningen (68,5 procent korrelation med gäldenärsandelen bland befolkningen). Ett exempel på samband som finns visas nedan. Figur 1 visar *gäldenärsandel* respektive andelen *ej förvärsarbetande* för respektive kommun i riket. I den ser vi ett klart geografiskt samband mellan samhällsfaktorerna.

Figur 1. Andelen gäldenärer (vänster) respektive andelen ej förvärsarbetande (höger).

De faktorer som visat hög korrelation mot gäldenärsandelen för flera av kommunkategorierna är:

- Andel ej förvärvsarbetande
- Ohälsotalet
- Inkomststandard

Exempel på faktorer som med tillgänglig data visar en låg korrelation är:

- Självupplevd hälsa
- Utrikes födda.

De korrelationer som vi sett bekräftar till viss del de resultat som redovisats i djupintervjuundersökningar som gjorts av Kronofogden och som påvisat liknande samband.

Den nu gjorda utredningen visar på ett konstaterat samband för just den tidpunkt då data samlats in. På sikt bör omvärldsbevakningen riktas in på att göra om liknande beräkningar under med viss periodicitet för att definitivt klarlägga de samband som nu påträffats. En återkommande granskning kan även medge att hypoteser om orsak och verkan eventuellt kan börja ställas upp. Ett exempel kan vara att klargöra om det är skuldsättning som leder till ohälsa, eller om det är ohälsan som leder till skuldsättning.

4.3.1 Sambandet arbetslöshet och att hamna i Kronofogdens register

I sammanhanget är det intressant att notera att andelen *ej förvärvsarbetande* kommer från den registerbaserade arbetsmarknadsstatistiken (RAMS) och är ett mera strukturbetingat mått än den löpande arbetslöshetsräkningen. Korrelationen mellan gäldenärsandelen och öppet arbetslösa är märkbart lägre vilket vi tolkar så att den konjunkturbetingade arbetslösheten inte omedelbart i tid resulterar i att invånarna blir restförda. För detta talar även en titt i backspegeln på hur antalet gäldenärer sjunkit under hela 2000-talet oberoende av de konjunktursvackor som varit (se avsnitt 4.1). Även en studie av förstagångsgäldenärer tyder på att det inte heller för denna grupp finns något tydligt samband med kommuner med hög arbetslöshet. Inte heller ansökningarna till den summariska processen visar något tydligt direkt samband med områden med hög ”konjunktur-arbetslöshet”.

4.4 Juridiska personer

Avslutningsvis några ord om restförda företag. I Sverige fanns vid senaste årsskiftet 480 000 företag av typen aktiebolag, handelsbolag, ekonomiska föreningar med flera samt 520 000 enskilda firmor. Dessa företag har tillsammans över en miljon arbetsställen, varav runt 300 000 har minst en anställd.

Vi har med tillgänglig statistik fördelat företagen på kommun och framför allt tittat på hur arbetsställen med minst en anställd är fördelade kommunvis. Med hjälp utav Winit har vi hämtat uppgifter om restförda juridiska personer och juridiska personer i konkurs.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att det finns ett samband mellan kommuner med hög andel restförda företag och de med hög andel restförda fysiska personer. Däremot syns inga generella samband mellan gäldenärstäthet för fysiska personer och konkurser eller låg företagstäthet (antal arbetsställen per 1 000 invånare).

5. Processernas prognoser för 2011

5.1 Befintliga prognoser

För kommande år har processerna lämnat aktuella prognoser över ärendeutvecklingen inom ramen för myndighetens periodiska uppföljning. I samband med analysrapport 2 för 2009 förväntade samtliga processer ett väsentligt ökat inflöde för verksamhetsåret 2010, som en konsekvens av effekterna av finanskrisen. I ett retrospektiv blev inflödet av ärenden till Kronofogden inte så markant som befarat. I stora stycken har ärendeinflödet stabiliserats under innevarande år och i vissa fall även minskat något. Undantaget är Skuldsaneringsprocessen som fått ett ökat inflöde under innevarande år. I det följande kommer de olika verksamhetsprocesserna prognoser för kommande verksamhetsår att presenteras.

Prognos inflödet av ärenden år 2011. Generell trend jämfört med år 2010

Process	Prognosriktning
Kundcenterprocess	↗ Svagt upp
Summarisk process	↘ Svagt ned
Tillsynsprocess	→ Oförändrad
Skuldsaneringsprocess	↑ Tydligt upp
Verkställighetsprocess	→ Oförändrad

5.1.1 Kundcenterprocess

Processen antar att antalet kundkontakter till myndigheten via telefon, s.k. anrop, landar på 1 020 000 samtal år 2010. Det ligger i nivå med antalet anrop för år 2009. Kundcenter förutspår en dock en ökning av antalet anrop med fem procent under nästa år. När det gäller antalet e-postärenden av allmän karaktär ligger prognosen på 135 000 vid årets slut. För år 2011 väntas dessa elektroniska brevkontakter öka till 150 000, en ökning med elva procent. Efter att myndigheten övergått till att ha ett telefonnummer in och röststyrning, anser Kundcenter att det är svårt att prognostisera sina inflöden till deras olika svarsställen agent respektive telefonist, framför allt till följd av att röststyrningen ännu är i sin linda.

5.1.2 Summarisk process

Antalet inkomna ansökningar om betalningsföreläggande förväntas för innevarande år bli 1 230 000. Det är cirka 70 000 färre ärenden än vad processen tidigare bedömde som sannolikt för verksamhetsåret 2010. Anledningen till justeringen nedåt är främst att lågkonjunkturen och dess konsekvenser avklingat tidigare än väntat. För 2011 utgår processen från ett mer normalt scenario då den konjunkturbetingade ökningen avtagit. Prognosen för år 2011 ligger därför aningen under årets, cirka 1 150 000 ansökningar.

5.1.3 Tillsynsprocess

TSM såg tidigare framför sig en utveckling med ett minskat antal konkurser under innevarande år. Från 9 300 prognostiserade konkurser år 2009 till 9 000 för år 2010. Den reviderade prognosen visar att antalet konkurser stannar vid 7 600 för år 2010. Hur utvecklingen bli nästa år är beroende av flera faktorer, som exempelvis fortsatt oro på de finansiella marknaderna, flera länder i EU har svåra problem med statsfinanserna och osäkerheten kring de skatteanstånd som förlängts fram till januari år 2011. TSM tror inte längre på någon stor ”puckel” av nya konkurser, som det tidigare spekulerats i. Sannolikt kommer antalet konkurser nästa år att ligga i nivå med årets.

5.1.4 Skuldsaneringsprocess

Osäkerheten kring när den nya skuldsaneringslagen träder ikraft har medfört att skuldsaneringsprocessen fått göra två parallella prognoser, dvs. en prognos med beaktande av ny lagstiftning och en utan den nya lagen. Processen utgår dock ifrån att den nya lagen kan träda i kraft den 1 juli nästa år. Konsekvenserna av lagen skulle innebära ett inflöde på cirka 10 000 ärenden för år 2011. Skulle det av någon anledning inte bli en ny lag stannar inflödet vid 8 000 ärenden. Skuldsaneringsprocessen räknar dessutom med en årlig uppräknning av antalet ärenden med 10-20 procent, troligen i det högre spannet eftersom lågkonjunktorens effekter dröjer något för Skuldsaneringsprocessens del. För innevarande år har ökningen varit cirka 25 procent. Antalet omprövningsärenden är prognostiserat till cirka 1 800 oaktat ny lag.

5.1.5 Verkställighetsprocess

Prognoserna för kommande verksamhetsår förväntas ligga på samma nivå som årets. Den ökning av antalet pågående gäldenärer som tog sin början för två år sedan har nu brutits. Under år 2011 kommer Kronofogden att ha cirka 490 000 pågående gäldenärer, dvs. samma som i år. När det gäller antalet inkomna allmänna och enskilda mål är trenden hittills att de enskilda målen minskar och de allmänna målen ökar. Minskningen av de enskilda målen gör att vi nästa år landar på cirka 580 000 mål. Utvecklingen beträffande antalet förväntade betalningsförelägganden stöder denna utveckling. De allmänna målen har ökat under året men ökningstakten har nu mattats av. Vid årets slut kommer Kronofogden att ha mottagit 1 680 000 mål. Det är verkställighetsprocessens bedömning att antalet allmänna mål kommer att ligga på samma nivå år 2011. Det finns inga faktorer i omvärlden som i dagsläget pekar på en annan utveckling. När det gäller antalet registrerade avhysningar förväntas årets resultat bli ungefär detsamma som förra året, dvs. 9 700 ärenden. Effekterna av den allmänna uppmärksamheten kring avhysningar och satsningar på att förebygga hemlöshet, kommer att resultera i att antalet registrerade avhysningar sjunker till cirka 9 500 år 2011. Även beträffande antalet inkomna ärenden avseende fastighetsförsäljning kommer dessa att minska nästa år och stanna vid 3 500; uppskattningsvis 200 ärenden färre än i år. En något förbättrad situation på arbetsmarknaden i kombination med en stabil ränteutveckling förväntas påverka inflödet i nedåtgående riktning.